

Dr Joanna Wiak

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ORCID: 0000-0001-9012-0708

e-mail: joanna.wiak@poczta.umcs.lublin.pl

Rozszerzenie ochrony konsumenckiej w kodeksie cywilnym

Extending consumer protection in the Civil Code

Streszczenie

Artykuł obejmuje analizę zmian w Kodeksie cywilnym dokonanych mocą art. 1 pkt 1–3 ustawy z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych, które wchodzi w życie 1.06.2020 r. Zakładają one rozszerzenie ochrony konsumenckiej w niektórych czynnościach prawnych z udziałem przedsiębiorców. Mają dotyczyć objęcia ochroną przewidzianą dla konsumentów osoby fizycznej zawierającej umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla niej charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Zmiany należy ocenić negatywnie. Są one zbędne i prowadzą wyłącznie do pogłębienia istniejącego chaosu terminologicznego. Analiza przesłanek warunkujących rozszerzenie ochrony konsumenckiej prowadzi do wniosku, że taka osoba fizyczna korzysta z ochrony jako konsument w rozumieniu art. 22¹ k.c. W istocie jest to bowiem osoba fizyczna zawierająca z przedsiębiorcą umowę, która jest wyłącznie pośrednio związana z jej działalnością gospodarczą.

Słowa kluczowe: ochrona konsumencka, kodeks cywilny, przedsiębiorca, konsument

JEL: K12, K15, K22

Podstawa prawna i cel zmian

W dniu 1.06.2020 r. wchodzi w życie art. 1 pkt 1-3 ustawy z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych (Dz.U. poz. 1495), dalej u.z.o.o.r.) (art. 86 pkt 5 u.z.o.o.r.), który dokonuje zmian w ustawie z 23.04.1964 r. — Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.); dalej k.c.

Założeniem wprowadzanych zmian jest rozszerzenie ochrony konsumenckiej w niektórych czynnościach prawnych z udziałem przedsiębiorców (Sejm RP VII kadencji, druk sejmowy nr 3622, s. 3). Mają one polegać na objęciu ochroną przewidzianą dla konsumentów osoby fizycznej zawierającej umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodar-

Abstract

The article covers an analysis of changes in the Civil Code made by Article 1 point 1–3 of the Act of 31 July 2019 amending certain acts in order to limit regulatory burdens, which enter into force on 1 June 1 2020. Their assumption is to extend consumer protection in certain legal transactions with the participation of entrepreneurs. They are to concern the protection provided for consumers of a natural person concluding a contract directly related to his business, when the content of this contract indicates that he doesn't have a professional nature for him, resulting in particular from the subject of his business, made available under the provisions on Central Registration and Information on Economic Activity.

Changes should be assessed negatively. They are unnecessary and lead only to the deepening of existing terminological confusion. The analysis of terms conditioning the extension of consumer protection leads to the conclusion that such a natural person enjoys protection as a consumer within the meaning of Article 22¹ of the Civil Code. In fact, it is a natural person concluding a contract with the entrepreneur who is only indirectly related to his business.

Key words: consumer protection, Civil Code, entrepreneur, consumer

czą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla niej charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CE-IDG). Zmiany dotyczą klauzul abuzywnych (art. 385⁵ k.c.), rękojmi za wady rzeczy sprzedanej (art. 556⁴ k.c. i 556⁵ k.c.) oraz roszczeń sprzedawcy w związku z wadliwością rzeczy sprzedanej (art. 576⁵ k.c.).

W świetle dodanych do kodeksu cywilnego: art. 385⁵, 556⁴, 556⁵ 576⁵, rozszerzenie ochrony konsumenckiej jest uwarunkowane spełnieniem przez osobę fizyczną dwóch przesłanek. Pierwsza wyraża się w tym, że osoba ta musi zawierać umowę

bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą. Druga przesłanka sprowadza się do tego, że z treści zawieranej umowy ma wynikać, że nie ma ona dla niej charakteru zawodowego. Ich analiza wymaga uwzględnienia znaczenia pojęć: „działalność gospodarcza”, „działalność zawodowa”, „bezpośredni związek zawieranej umowy z prowadzoną działalnością gospodarczą”, „charakter zawodowy działalności”, „niezawodowy charakter umowy” oraz ich wzajemnych relacji.

Znaczenie pojęcia „działalność gospodarcza” według znowelizowanych przepisów

Prowadzenie działalności gospodarczej lub zawodowej stanowi desygnat wyznaczający status przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ k.c. Przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c., prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. W opozycji dla pojęcia „przedsiębiorca” pozostaje podmiot nieprofesjonalny, najczęściej konsument. Na gruncie art. 22¹ k.c. konsument to osoba fizyczna dokonująca z przedsiębiorcą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Znowelizowane przepisy rozszerzają zakres ochrony konsumenckiej na przedsiębiorcę będącego osobą fizyczną prowadzącą działalność gospodarczą, a nie zawodową. Nie są więc spójne pod tym względem z kodeksową definicją przedsiębiorcy i konsumenta.

Kodeks cywilny nie definiuje ani działalności gospodarczej, ani zawodowej, choć je wyraźnie odróżnia. Pojęcie „działalność gospodarcza” zostało uregulowane w akcie prawnym z dziedziny prawa publicznego, w art. 3 ustawy z 6.03.2018 r. — Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2019 r. poz. 1292 ze zm.), dalej u.p.p. Należy więc posilkować się tym unormowaniem (Gniewek, 2019, komentarz do art. 43¹, teza 10; Kępiński, 2018, s. 359; Kidyba, 2018, s. 20). Zgodnie ze wskazanym przepisem działalnością gospodarczą jest zorganizowana działalność zarobkowa, wykonywana we własnym imieniu i w sposób ciągły. Zauważa się przy tym, że ze względu na użyte w art. 3 u.p.p. zwroty niedookreślone, na gruncie przepisów kodeksu cywilnego możliwe jest nadanie im treści niekoniecznie tożsamej z przyjmowaną w prawie publicznym (Kopaczyńska-Pieczniak, 2015, s. 185; zob. szerzej na temat cech działalności gospodarczej Lubeńczuk, 2019, s. 139; Kruśzewski, 2019, s. 48; w poprzednim stanie prawnym Waligórski, 2009, s. 383; Katner, 2003, s. 21; Kosikowski, 2008, s. 26). W ustawie — Prawo przedsiębiorców elementem definicyjnym pojęcia „przedsiębiorca” jest wyraźnie wyłączenie prowadzenia działalności gospodarczej, a nie zawodowej. Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.p.p. przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, wykonująca działalność gospodarczą.

Działalność zawodowa, o której mowa w Kodeksie cywilnym nie jest pojęciem zdefiniowanym normatywnie. Rozumiemy ją w dwojaki sposób (zob. w szczególności Katner, 2003, s. 28; Kosikowski, 2008, s. 28; Frąckowiak, 2003, s. 36). Po pierwsze jako cechę prakseologiczną odnoszącą się do

profesjonalizmu wykonywania każdej działalności gospodarczej opartej na posiadanych umiejętnościach faktycznych lub wymaganych kwalifikacjach zawodowych. W tym znaczeniu chodzi w istocie o staranność zawodową profesjonalisty (art. 355 § 2 k.c.), czyli zawodowy charakter działalności. Po drugie można ją ujmować jako działalność polegającą na wykonywaniu określonego zawodu. Jest to działalność, która jest prowadzona przez osobę fizyczną posiadającą określone wykształcenie (kwalifikacje, uprawnienia) zawodowe (Katner 2010, s. 378; Kopaczyńska-Pieczniak, 2015, s. 194).

W doktrynie wskazuje się, że działalność zawodowa, jako cecha pojęcia „przedsiębiorca” w Kodeksie cywilnym, miała na celu przeciwstawienie się koncepcji przyjętej na gruncie art. 2 ustawy z 19.11.1999 r. — Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. nr 101, poz. 1178 ze zm.), zgodnie z którą osoby wykonujące wolne zawody nie posiadały statusu podmiotu profesjonalnego (Radwański, 2006, s. 48; Radwański i Olejniczak, 2019, s. 218). Powyższy przepis stanowił, że działalnością gospodarczą w rozumieniu ustawy jest zarobkowa działalność wytwórcza, handlowa, budowlana, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i eksploatacja zasobów naturalnych, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Ograniczenie to usunęła ustawa z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2017 r., poz. 2168 ze zm.), dalej u.s.d.g.

Na mocy art. 2 u.s.d.g. działalność gospodarczą stanowiła zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Wykonywanie wolnych zawodów zostało więc uznane za rodzaj działalności gospodarczej. Wyraźnie podkreślał to art. 27 pkt 1 ustawy z 2.07.2004 r. — Przepisy wprowadzające ustawę o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. nr 173, poz. 1808 ze zm.), dalej u.p.w.u.s.d.g. Na jego mocy została dokonana zmiana art. 3 pkt 9 ustawy z 29.08.1997 r. — Ordynacja podatkowa (Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.), dalej o.p. Polegała ona na uznaniu za działalność gospodarczą w rozumieniu ostatniego ze wskazanych aktów prawnych każdej działalności zarobkowej w rozumieniu przepisów o swobodzie działalności gospodarczej, w tym wykonywanie wolnego zawodu (...).

Obecnie obowiązujący art. 3 u.p.p. nie stanowi wyrażnie, że działalność zawodowa mieści się w pojęciu działalności gospodarczej, stanowiąc jej rodzaj. Pomimo to, podobnie jak na gruncie art. 27 pkt 1 u.p.w. u.s.d.g., zgodnie z art. 48 pkt 1 ustawy z 6.03.2018 r. — Przepisy wprowadzające ustawę — Prawo przedsiębiorców oraz inne ustawy dotyczące działalności gospodarczej, działalnością gospodarczą w rozumieniu ustawy — Ordynacja podatkowa jest każda działalność zarobkowa w rozumieniu przepisów ustawy — Prawo przedsiębiorców, w tym wykonywanie wolnego zawodu (...). Z powyższego wynika, że na gruncie ustawy — Prawo przedsiębiorców działalność gospodarcza, odmiennie niż w Kodeksie cywilnym, obejmuje też działalność zawodową.

Ograniczenie zakresu działalności zawodowej wyłącznie do wykonywania wolnych zawodów budzi wątpliwości. Pojęcie „działalność zawodowa” pojawia się bowiem również w innych przepisach Kodeksu cywilnego, na przykład w ramach odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych — w art. 429 k.c. (*culpa in eligendo*). Zgodnie z powołanym przepisem, kto

powierza wykonanie czynności drugiemu, ten jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną przez sprawcę przy wykonywaniu powierzonej mu czynności, chyba że nie ponosi winy w wyborze, albo że wykonanie czynności powierzył osobie, przedsiębiorstwu lub zakładowi, które w zakresie swej działalności zawodowej trudnią się wykonywaniem takich czynności.

Na gruncie art. 429 k.c. omawianego pojęcia nie można zawężyć wyłącznie do wykonywania wolnych zawodów. W doktrynie wskazuje, że zostało ono przejęte z art. 144 rozporządzenia Prezydenta RP z 27.10.1933 r. — Kodeks zobowiązań (Dz.U. nr 82, poz. 598) i nie jest dostosowane do przepisów Kodeksu cywilnego (Borysiak, 2017, s. 661; Zelek, 2019, s. 700; Machnikowski, 2014, s. 469). Należy je rozumieć w sposób szerszy niż w art. 43¹ i 22¹ k.c., czyli jako każdą działalność, niekoniecznie gospodarczą, która ma stały i nieamatorski charakter, ale niekoniecznie wynikający z posiadanych przez dany podmiot uprawnień, chyba że są one prawnie wymagane do wykonywania określonych czynności (Machnikowski, 2014, s. 469; Bieniek i Gudowski, 2018, s. 824–825; Borysiak, 2017, s. 670; Zelek, 2019, s. 705; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 27.03.2014 r., I ACa 893/13, LEX nr 1455668; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 24.06.2016 r., I ACa 5/16, LEX nr 2106865; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 17.01.2018 r., I ACa 708/17, LEX nr 2455055).

Bezpośredni związek umowy z działalnością gospodarczą

Zawarcie przez osobę fizyczną umowy bezpośrednio związanej z jej działalnością gospodarczą stanowi przesłankę rozszerzenia ochrony konsumenckiej w kodeksie cywilnym. Według uzasadnienia projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia barier regulacyjnych „z praktyki stosowania kodeksowej definicji konsumenta wynika, że osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą, zawierając umowę z innym przedsiębiorcą — profesjonalistą (oferującym świadczenie z zakresu swojej branży lub specjalizacji) jest traktowana także jako podmiot profesjonalny nawet wtedy, gdy umowa ta nie jest bezpośrednio związana z branżą lub specjalizacją, którą ta osoba wykonuje/reprezentuje. Wystawienie faktury za towar lub usługę „na firmę” jest równoznaczne z uznaniem, że dokonano tego w ramach obrotu z udziałem obu podmiotów profesjonalnych (każda czynność prawna potwierdzona fakturą wystawioną na przedsiębiorcę jest uznawana za czynność bezpośrednio związaną z jego działalnością gospodarczą lub zawodową). Rodzi to dysproporcję w zakresie praw i obowiązków podmiotów występujących w danej czynności prawnej. Przedsiębiorca dokonujący czynności prawnej z innym przedsiębiorcą, gdy nie dysponuje odpowiednią wiedzą i doświadczeniem koniecznym do oceny przedmiotu tej czynności, nie może korzystać z ochrony konsumenckiej, mimo, że znajduje się w tym zakresie w tej samej sytuacji, w jakiej znajduje się konsument (z założenia podmiot nieprofesjonalny). Przedstawione w projekcie rozwiązanie ma na celu przeciwdziałanie temu problemowi. Objęcie przepisami o ochronie konsumentów osoby fizycznej, która zawiera z innym przedsiębiorcą umowę związaną bezpośred-

nio z prowadzoną przez nią działalnością gospodarczą lub zawodową, lecz nieposiadającą dla niej charakteru zawodowego oznacza, że taki przedsiębiorca będzie podlegać ochronie przewidzianej dla konsumentów w zakresie stosowania klauzul abuzywnych, rękojmi za wady oraz w zakresie prawa odstąpienia od umowy zawartej na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa” (Sejm RP VII kadencji, druk sejmowy nr 3622, s. 3).

Osoba fizyczna zawierająca umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą ma status prawny przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ k.c. Analiza przesłanki rozszerzenia ochrony konsumenckiej na przedsiębiorcę — osobę fizyczną w postaci zawarcia przez taką osobę umowy bezpośrednio związanej z jej działalnością gospodarczą wymaga wskazania, kiedy generalnie zachodzi związek zawieranej umowy z działalnością gospodarczą oraz kiedy związek ten ma charakter bezpośredni albo pośredni.

W świetle definicji działalności gospodarczej należy przyjąć, że warunkiem przypisania danej czynności prawnej cechy „związania z prowadzoną działalnością gospodarczą” jest w szczególności to, aby została ona podjęta ze względu na zamiar osiągnięcia celu zarobkowego (zysku) (zob. Kopaczńska-Pieczniak, 2015, s. 187; Koroluk, 2003, s. 31; odmiennie Kosikowski, 2008, s. 26, który zarobkowy cel działalności gospodarczej wiąże z jej odpłatnością, a nie z osiąganiem dochodów; stanowisko to popierają również Radwański i Olejniczak, 2019, s. 219. Powyższe budzi wątpliwości wynikające z podstawowej przyczyny podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej właśnie w postaci zamiaru osiągnięcia zysku.). Nie może być to więc cel wyłącznie o charakterze osobistym (prywatnym) polegający na zaspokojeniu własnych potrzeb.

Z kolei cechą „bezpośredniego albo pośredniego związku zawieranej umowy z prowadzoną działalnością gospodarczą” należy interpretować z uwzględnieniem definicji konsumenta (art. 22¹ k.c.). Odróżnienie czynności bezpośrednio związanych z prowadzoną działalnością gospodarczą od takich, które są związane z nią jedynie pośrednio, budzi istotne wątpliwości. Należy przyjąć, że związek ma charakter bezpośredni wówczas, gdy dana czynność prawna mieści się w zakresie prowadzonej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej bądź pozostaje z nim w ścisłym funkcjonalnym związku, jest dla niej typowa. Interpretacja taka prezentowana jest zarówno w dziedzinie prawa prywatnego (por. m.in. Mikłaszewicz, 2019, s. 10; R. Strugała, 2019, komentarz do art. 22¹, teza II. 5; Kidyba, 2018, s. 37; Kańska, 2004, s. 43–44; Koroluk, 2003, s. 442; Korpalski, 2012, s. 29; Kukuryk, 2014, s. 20; wyrok SN z 3.10.2014 r., V CSK 630/13, LEX nr 1509115); jak i publicznego (por. Horubski, Kieres, Kocowski, Szydło i Żurawik, 2018, s. 417). Odmiennie, utożsamiając konsumenta wyłącznie z osobą fizyczną, która w drodze czynności prawnej zaspokaja potrzeby osobiste (Pajor, 2009, s. 237; Mostowik, 2003, s. 43; Słotwiński, 2018, s. 22; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 3.04.2019 r., I ACa 1126/17, LEX nr 2726851).

Dotyczy to też umów o podwójnym (mieszanym) celu, ale takich, które są bezpośrednio związane i częściowo niezwiązane z prowadzoną działalnością gospodarczą. Oznacza to, że jeżeli istnieje w jakimkolwiek zakresie taki bezpośredni związek, to dana osoba działa jako przedsiębiorca.

Relacja innych czynności związanych z działalnością gospodarczą określonego podmiotu ma charakter pośredni. Są one pomocnicze względem prowadzonej działalności gospodarczej (Kańska, 2004, s. 43–44). Przykładowo wskazuje się tu na zawarcie umowy sprzedaży, której przedmiotem jest nabycie mebli do biura czy samochodu dostawczego przez przedsiębiorcę, który nie świadczy usług transportowych (Strugała, 2019, komentarz do art. 22¹, teza II. 5; Kidyba, 2018, s. 37). Jeżeli osoba fizyczna dokonuje z przedsiębiorcą czynności prawnej związanej pośrednio z jej działalnością gospodarczą to posiada status prawny konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. Tymczasem ustawodawca wskazuje na bezpośredni związek zawieranej umowy z działalnością gospodarczą i jednocześnie, że nie mieści się ona w przedmiocie tej działalności, więc nie ma ona charakteru zawodowego.

Na marginesie, wątpliwości budzi przyznanie ochrony konsumentkiej w sytuacji, gdy dany podmiot wyłącznie zawiera umowę. Odmienne niż w stosunku do konsumenta nie rozciąga się ona na jednostronne czynności prawne (por. art. 22¹ k.c.). Teoretycznie powoduje to możliwość powstania problemów w kwestii objęcia ochroną osoby fizycznej, która przykładowo realizuje uprawnienie do odstąpienia czy wypowiedzenia umowy. W doktrynie podkreśla się, że *ratio legis* przyjętej w kodeksie cywilnym definicji konsumenta stanowiło dążenie ustawodawcy do usunięcia wątpliwości co do charakteru podmiotu dokonującego takie jednostronne czynności prawne (Radwański, 2003, s. 14–15). Co prawda łączą się one z istniejącym już stosunkiem umownym, a więc bezsprzecznie dokonywane są przez konsumenta, ale brak uzasadnienia dla „powrotu” do ewentualnych wątpliwości w tym zakresie.

Zawodowy charakter działalności

W art. 3 u.p.p. zostały wskazane cechy działalności gospodarczej wyznaczające jej istotę. W doktrynie wskazuje się, że przy interpretacji pojęcia „działalność gospodarcza” w ujęciu prywatnoprawnym nie można uznać ich za jedyne i determinujące znaczenie tego terminu w na gruncie przepisów prawa cywilnego (Kopaczyńska-Pieczniak, 2015, s. 185 i powołana tam literatura). Przede wszystkim podkreśla się, że przesłanką, którą należy brać pod uwagę jest zawodowy, czyli profesjonalny charakter działalności, stanowiący miernik staranności wymaganej od przedsiębiorcy jako dłużnika (art. 355 § 2 k.c.), istotny zwłaszcza w aspekcie przeciwstawienia przedsiębiorcy konsumentowi (Kopaczyńska-Pieczniak, 2015, s. 186).

Według art. 355 § 1 k.c. dłużnik obowiązany jest do staranności ogólnie wymaganej w stosunkach danego rodzaju. Z kolei art. 355 § 2 k.c. statuuje tzw. podwyższony miernik staranności dla podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą, który wymaga uwzględnienia zawodowego charakteru tej działalności. Zawodowy charakter działalności określa obiektywny wzorzec wymaganej staranności — wzorzec starannego przedsiębiorcy (Olejniczak, 2014, s. 6). Uwzględnienie tego wzorca oznacza postępowanie zgodnie z regułami fachowej wiedzy, wynikającej ze znajomości obowiązującego prawa oraz opartej na doświadczeniu i wypracowanych umiejętnościach, a także sumienności w ramach prowadzonej

działalności gospodarczej (Olejniczak, 2014, s. 60; Gutowski, 2019, s. 59; Machnikowski, 2019, komentarz do art. 355, teza II. 4; Safjan, 2015, s. 1091; wyrok SN z 17.08.1993 r., III CRN 77/93, OSNCAP 1994/3, poz. 69; wyrok SN z 8.07.1998 r., III CKN 574/97, LEX nr 462941; wyrok SN z 25.09.2002 r., I CKN 971/00, LEX nr 56902; wyrok SN z 22.09.2005 r., IV CK 100/05, LEX nr 187120; wyrok SN z 16.12.2005 r., III CK 317/05, LEX nr 567998; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 6.03.2015 r., I ACa 867/14, LEX nr 1661140; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 21.01.2016 r., I ACa 662/15, LEX nr 1979374; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 4.03.2016 r., I ACa 975/15, LEX nr 2016301; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 7.05.2015 r., I ACa 1666/14, LEX nr 1733719; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 15.01.2016 r., I ACa 989/15, LEX nr 1979434; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 1.04.2016 r., I ACa 1408/15, LEX nr 2044387; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 8.03.2006 r., I ACa 1018/05, LEX nr 186161; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 5.07.2012 r., I ACa 1214/11, LEX nr 1216419).

Wzorzec należytej staranności obejmuje zwiększone oczekiwania i zaangażowanie w podejmowanych przez przedsiębiorcę zachowaniach mieszczących w zakresie prowadzonej działalności (czyli w istocie w przedmiocie tej działalności), który w odniesieniu do przedsiębiorców — osób fizycznych jest udostępniany w CEIDG. Nie chodzi tu jednak o staranność ponadprzeciętną. Należyta staranność podmiotu zawodowo wykonującego zobowiązanie — poza sytuacjami, w których strony umowy się inaczej — należy rozumieć jako przeciętnie wymaganą, a więc zachowującą ustaloną wzorcem średnią na wystarczającym poziomie na tyle dobrym, aby prawidłowo wykonać czynności zawodowe (Olejniczak, 2014, s. 57–58, powołując się na wyrok SN z 15.03.2012 r., I CSK 330/11, LEX nr 1217097).

W kontekście charakteru zawodowego działalności zwraca się uwagę na pozakodeksową definicję rzemiosła (Kidyba, 2018, s. 20). Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z 22.03.1989 r. o rzemiośle (Dz.U. z 2018 r. poz. 1267 ze zm.), dalej u.r., jest to zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej przez wskazane w ustawie podmioty. Uwzględniając pełne brzmienie art. 2 i 3 ust. 1–3b u.r. „zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej” oznacza prowadzenie działalności gospodarczej z wykorzystaniem zawodowych udokumentowanych kwalifikacji. Na gruncie art. 2 ust. 4 u.r. do rzemiosła nie zalicza się działalności handlowej, usług hotelarskich, działalności transportowej, usług świadczonych w wykonywaniu wolnych zawodów, usług leczniczych oraz działalności twórczej i usługowej artystów plastyków oraz fotografików. Natomiast rzemieślnikiem jest osoba fizyczna, o której mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1, 2 i 8 u.r., oraz spółka, określona w art. 2 ust. 1 pkt 3–7 u.r. Z kolei art. 3 ust. 1 u.r. stanowi, że dowodami kwalifikacji zawodowych rzemieślnika są:

- 1) dyplom lub świadectwo ukończenia wyższej, ponadgimnazjalnej lub ponadpodstawowej szkoły o profilu technicznym bądź artystycznym w zawodzie (kierunku) odpowiadającym dziedzinie wykonywanego rzemiosła;
- 2) dyplom mistrza w zawodzie odpowiadającym danemu rodzajowi rzemiosła;
- 3) świadectwo czeladnicze albo tytuł robotnika wykwalifikowanego w zawodzie odpowiadającym danemu rodzajowi rzemiosła;

4) zaświadczenie potwierdzające posiadanie wybranych kwalifikacji zawodowych w zakresie zawodu odpowiadającego danemu rodzajowi rzemiosła.

Rzemieślnik obowiązany jest wykazać się innymi dowodami kwalifikacji zawodowych niż określone w art. 3 ust. 1 u.r., jeżeli z przepisów odrębnych ustaw wynika obowiązek posiadania takich kwalifikacji (art. 3 ust. 2 u.r.). Dyplomy mistrza i świadectwa czeladnicze mogą być wydawane przez izby rzemieślnicze osobom, które złożyły stosowne egzaminy przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych (art. 3 ust. 3 u.r.). Podstawę przeprowadzania egzaminów w zawodach odpowiadających danemu rodzajowi rzemiosła stanowią standardy wymagań egzaminacyjnych ustalone przez Związek Rzemiosła Polskiego, z zastrzeżeniem art. 3 ust. 3b u.r. (art. 3 ust. 3a u.r.), a w tych, które są ujęte w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, stanowią wymagania określone w podstawie programowej kształcenia w zawodach (art. 3 ust. 3b u.r.).

Poczynione dotychczas rozważania prowadzą do wniosku, że w obecnym stanie prawnym trudne jest prawidłowe określenie relacji pomiędzy pojęciami „zawodowy charakter działalności”, „działalność zawodowa” czy „zawodowy charakter umowy”, a także innymi sformułowaniami zawierającymi określenie „zawodowy”, którymi posługuje się ustawodawca nawet w samym Kodeksie cywilnym (zob. np. w ramach umowy zlecenia — art. 736 i 751 pkt 2 k.c.). Jednak przyjąć należy, że cechą działalności gospodarczej jest jej zawodowy charakter.

Niezawodowy charakter umowy

Niezawodowy charakter umowy zawieranej przez osobę fizyczną, bezpośrednio związanej z jej działalnością gospodarczą, również stanowi przesłankę rozszerzenia ochrony konsumentkiej w Kodeksie cywilnym. Zgodnie z dodanymi art. 385⁵, 556⁴, 556⁵ i 576⁵ k.c. o takiej kwalifikacji umowy przesądza w szczególności przedmiot wykonywanej działalności gospodarczej określony w CEIDG.

Z uzasadnienia projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia barier regulacyjnych wynika, że „w przedstawianej propozycji nawiązano do znanego prawu cywilnemu wyrażenia „charakter zawodowy”. Jest ono użyte w art. 355 § 2 k.c. normującym miernik należytej staranności przyjmowany dla przedsiębiorcy — dłużnika. Przedsiębiorca będzie traktowany w określonych sytuacjach jak konsument jedynie przy zawieraniu umów niemających dla niego charakteru zawodowego, których nie zawiera w ramach dokonywanych codziennie czynności wynikających z przedmiotu działalności gospodarczej, który wskazał w CEIDG. Tym samym ułatwiona zostanie weryfikacja tego, czy dana czynność wchodzi w zakres czynności zawodowo podejmowanych w ramach rzeczywiście wykonywanej przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej. Poza tym zmiana jest komplementarna do proponowanej zmiany w ustawie z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta. (Dz.U. z 2019 r., poz. 134 ze zm.), dalej u.p.k. Zgodnie z art. 55 u.z.o.o.r. po art. 38 u.p.k. dodaje się art. 38a stanowiący, że „przepisy dotyczące konsumenta zawarte w niniejszym rozdziale stosuje się do osoby fizycznej zawierającej

umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla tej osoby charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej”. Powyższe odnosi się do stosowania rozdziału 4 u.p.k. w zakresie uprawnienia konsumenta do odstąpienia od umowy zawartej na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa.

Przedsiębiorcy korzystający z tak przyznanej ochrony nie będą jednak objęci ochroną instytucjonalną konsumentów, sprawowaną przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz rzeczników powiatowych” (Sejm RP VII kadencji, druk sejmowy nr 3622, s. 3–4).

W uzasadnieniu projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń regulacyjnych jako kluczowy dla ustalenia znaczenia „niezawodowego charakteru umowy” wskazany został art. 355 § 2 k.c. Jest to co prawda racjonalnie uzasadnione, ale wprowadzenie w dodanych przepisach sformułowania dotyczącego niezawodowego charakteru umowy — niepotrzebne. Wspomniana racjonalność wynika z zastosowania ogólnej wykładni interpretacyjnej, w myśl której tym samym zwrotom językowym, przynajmniej w ramach tego samego aktu prawnego, przypisywać należy to samo znaczenie. Przemawia za tym też wykładnia systemowa, bowiem art. 355 k.c. jest usytuowany w Kodeksie cywilnym w przepisach ogólnych dotyczących zobowiązań.

Odnosząc się do wniosków poczynionych w ramach analizy przesłanki zawarcia przez osobę fizyczną umowy bezpośrednio związanej z jej działalnością gospodarczą należy uznać, że gdy umowa mieści się w przedmiocie wykonywanej działalności gospodarczej, to jest bezpośrednio związana z prowadzoną działalnością gospodarczą, czyli ma charakter zawodowy. W przeciwnym razie związek ten ma charakter wyłącznie pośredni. Wówczas osoba fizyczna nie działa jako przedsiębiorca, ale jako konsument, więc zawierana umowa nie ma dla niej charakteru zawodowego.

Ustawodawca wprowadzając regulację obejmującą ochroną konsumentką „osobę fizyczną zawierającą umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla tej osoby charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej” *de facto* nie rozszerzył tej ochrony. Spowodował natomiast powstanie wewnętrznej sprzeczności w dodanych przepisach, ponieważ umowa taka łączy się pośrednio, a nie jak uznał ustawodawca, bezpośrednio z wykonywaną działalnością gospodarczą. W takim przypadku osoba fizyczna korzysta z ochrony jako konsument. Umowa łącząca się w sposób bezpośredni z działalnością gospodarczą ma zawsze charakter zawodowy ze względu na to, że zawodowość dokonywanych przez dany podmiot czynności stanowi cechę konstytutywną działalności gospodarczej. Nie istnieje więc potrzeba szerszego uzasadnienia zbędności tej regulacji niż to, że osoby fizyczne, o których stanowi ustawodawca, działając w sposób niezawodowy korzystają z ochrony jako konsumenci.

Wnioski

Nowelizacja kodeksu cywilnego dokonana ustawą z 31.07.2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ograniczenia obciążeń, na mocy której wprowadzono art. 385⁵, 556⁴, 556⁵ i 576⁵ k.c. nie rozszerza ochrony konsumenckiej na osoby fizyczne posiadające status przedsiębiorcy. Analiza powtarzającego się we wskazanych wyżej przepisach sformułowania „osoba fizyczna zawierająca umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą, gdy z treści tej umowy wynika, że nie posiada ona dla niej charakteru zawodowego, wynikającego w szczególności z przedmiotu wykonywanej przez nią działalności gospodarczej, udostępnionego na podstawie przepisów o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej” prowadzi do wniosku, że taki podmiot korzysta z ochrony jako kon-

sument w rozumieniu art. 22¹ k.c. W istocie jest to osoba fizyczna, która zawiera z przedsiębiorcą umowę, która jest wyłącznie pośrednio związana z jej działalnością gospodarczą.

Dokonanie zmian należy więc ocenić negatywnie. Dodane przepisy są zbędne (Mikłaszewicz, 2019, s. 11), zawierają wewnętrzne i systemowe sprzeczności oraz prowadzą jedynie do pogłębienia istniejącego chaosu terminologicznego. Związane jest to w szczególności z pojęciami „przedsiębiorca”, „konsument” (dokładnie z ich elementami definicyjnymi — „działalność gospodarcza lub zawodowa”), „bezpośredni związek zawieranej umowy z prowadzoną działalnością gospodarczą”, „zawodowy charakter działalności”, „niezawodowy charakter umowy” i które pojawiają się w ramach unormowań rozszerzających ochronę konsumencką. Problematyczne są też wzajemne relacje tych pojęć.

Bibliografia/References

- Bieniek, G., Gudowski J. (2018). Gudowski, J. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz. t. 3. Zobowiązania. Część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Borysiak W. (2017). W: Osajda, K. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz. t. 3A. Zobowiązania. Część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Frąckowiak, J. (2003). Instytucje prawa handlowego w kodeksie cywilnym, *Rejent*, 6.
- Gniewek, E. (2019). W: Gniewek, E., Machnikowski, P. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el.
- Gutowski, M. (2019). W: Gutowski, M. (red.). *Kodeks cywilny. t. 2. Komentarz. Art. 353–626*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Horubski, K., Kieres, L., Kocowski, T., Szydło, M., Żurawik, A. (2018). W: Hauser, R. (red.). *System Prawa Administracyjnego. t. 8A. Publiczne prawo gospodarcze*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kańska, K. (2004). Pojęcie konsumenta w kodeksie cywilnym na tle tendencji europejskich. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, 1.
- Katner, W. J. (2003). *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Katner, W. J. (2010). Przedsiębiorca i konsument w projekcie księgi pierwszej nowego kodeksu cywilnego — do czego zmierza Komisja Kodyfikacyjna? (W): M. Modrzejewska (red.). *Prawo handlowe XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji. Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kępiński, M. (2018). W: Gutowski, M. (red.). *Kodeks cywilny. t. 1. Komentarz. Art. 1–352*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kidyba, A. (2018). *Prawo handlowe*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kopaczyńska-Pieczniak, K. (2015). Przedsiębiorca według przepisów kodeksu cywilnego. W: M. Nazar (red.). *Prawo cywilne — stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Koroluk, S. (2003). Nowa definicja konsumenta w k.c., *Radca Prawny*, 3.
- Koroluk, S. (2003). Zmiana definicji konsumenta w Kodeksie cywilnym — propozycja interpretacji. *Monitor Prawniczy*, 10.
- Korpalski, M. (2012). „Nieprofesjonalista” czyli kodeks cywilny pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą. *Forum Prawnicze*, 4.
- Kosikowski, C. (2008). *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Kruszewski A. K. (2019). W: Pietrzak, A. (red.). *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kukuryk, P. (2014). Definicje konsumenta w kodeksie cywilnym (obecnym i przyszłym) w kontekście najnowszych unijnych dyrektyw konsumenckich. *Przegląd Prawa Handlowego*, 5.
- Lubeńczuk G. (2019). W: Zdyb, M., Lubeńczuk, G., Cichocka-Wołoszyn, A. *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Machnikowski P. (2014). W: Olejniczak, A. (red.). *System Prawa Prywatnego. t. 6. Prawo zobowiązań — część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Machnikowski, P. (2019). W: Gniewek, E., Machnikowski, P. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el.
- Mikłaszewicz P. (2019). W: Osajda, K. (red.). *Prawo konsumenckie. Komentarz. t. 7*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Mostowik, M. (2003). Uwagi dotyczące rozwoju prawa konsumenckiego na tle nowelizacji kodeksu cywilnego z 2003 r., *Radca Prawny*, 4.
- Olejniczak A. (2014). W: Kidyba, A. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz, t. 3. Zobowiązania. Część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Pajor T. (2009). W: Pyziak-Szafnicka, M. (red.). *Kodeks cywilny. Część ogólna*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Radwański, Z. (2003). Podmioty prawa cywilnego w świetle zmian kodeksu cywilnego przeprowadzonych ustawą z 14.02.2003 r., *Przegląd Sądowy*, 7–8.
- Radwański, Z. (red.). (2006). *Zielona księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza MS.
- Radwański, Z., Olejniczak A. (2019). *Prawo cywilne — część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Safjan M. (2015). W: Pietrzykowski, K. (red.). *Kodeks cywilny, t. 1, Komentarz. Art. 1–44910*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Słotwiński, Sz. (2018). Ochrona konsumencka osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą lub zawodową — uwagi na tle wyroku SN z 10.05.2017 r., I CSK 477/161. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, 5.
- Strugała, R. (2019). W: Gniewek, E., Machnikowski, P. (red.). *Kodeks cywilny. Komentarz*, Legalis/el.
- Waligórski, A. (2009). W: Włodyka, S. (red.). *System Prawa Handlowego. t. 1. Prawo handlowe — część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Zepek, M. (2019). W: Gutowski, M. (red.). *Kodeks cywilny. t. 2. Komentarz. Art. 353–626*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Dr Joanna Wiak

Asystent w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Dr Joanna Wiak

Assistant professor in the Department of Economic and Commercial Law at the Faculty of Law and Administration UMCS, Lublin, Poland.